

Socialinio darbo studijos Vilniaus universitete: penkiolikos metų patirties refleksija*

Albinas Bagdonas

Romas Lazutka

(Vilniaus universiteto Socialinio darbo katedra)

1. Įvadas

Nėra nė vienos studijų srities, kuri, atsiradusi praėjus tik porai metų po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, padarytų tokį staigų šuolį ir į gylį (profesionalizacijos prasme), ir į plotį (studijų ekspansijos į daugelį aukštųjų mokyklų ir studentų aprėpties prasme) kaip socialinis darbas. Susiklosčius palankioms aplinkybėms – esminė socialinės apsaugos reforma, Lietuvos gyventojų turtinė diferenciacija (daug žmonių atsidūrė socialinėje ekonominėje atskirtyje ir jiems buvo būtina pagalba), iš senosios Europos plūstelėjusios idėjos, santykinai pažangių teisės aktų parengimas (juk į valdžią besiveržiantiems asmenims reikėjo užsikariauti daugybės socialiai pažeistų asmenų palaikymą rinkimuose) ir socialinės paramos infrastruktūros sukūrimas – jau per pirmuosius kelerius Nepriklausomybės metus atsirado per 4000 oficialių darbo vietų ir visokių pavadinimų pareigybių, kurios vėliau buvo įvardytos socialinio darbuotojo pareigybe. Galimas dalykas, kad sudėjus šimtais skaičiuojamų nevyriausybiinių organizacijų, fondų ir viešųjų įstaigų bei jų laimėtų projektų vykdytojus, bendras socialinių darbuotojų skaičius būtų per 8000.

Naujovių ieškančioms Lietuvos aukštosioms (universitetams ir institutams) bei aukštesniosioms (kažkada vadintoms technikumais, specialiojo vidurinio mokslo, aukštesniosiomis) mokykloms tai buvo akstinas kibti į naujos, tiesa, tuo laiku ir konceptualiai, ir formaliai neaiškios krypties – socialinio darbo studijų – organizavimą. Pirmoji savo socialinio darbo mokymo programą parengė ir 1991 m. pirmuosius studentus priėmė Utenos aukštesnioji medicinos mokykla. 1992 m. prie Utenos medicinos mokyklos iniciatyvos prisidėjo Vilniaus ir tuomet neseniai atsikūręs Vytauto Didžiojo universitetas: pirmasis pagal sutartį su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo perkvalifikavimo į socialinio darbo profesiją studijas, kurios buvo pradėtos tą pačių metų rudenį, antrasis – socialinio darbo magistrantūros (antrosios pakopos) studijas. Vėliau viena po kitos prisidėjo ir kitos aukštosios ir aukštesniosios mokyklos, kol pasiekėme lygį, kokio gali pavydėti visos kitos studijų sritys (galbūt išskyrus vadybos studijų organizatorius): socialinius darbuotojus ir jiems artimus socialinius pedagogus, edukatorius ir keistokus hibridus (socialinės pedagogikos ir psichologijos specialistus) rengia per penkiolika Lietuvos aukštųjų mokyklų (universitetų ir kolegijų).

Apie socialinio darbo profesijos sklaidą ir studijų organizavimą Lietuvoje jau buvo ne kartą rašyta (R. Kulys, A. Bagdonas, 2001; J. Buzaitytė-Kašalynienė, 2002; I. Leliūgienė ir bendraut.,

* Straipsnis skiriamas socialinio darbo studijų organizavimo Vilniaus universitete 15-mečiui ir Socialinio darbo katedros 10-mečiui paminėti. Jame panaudotos katedros dėstytojų doc. B. Gruževskio, dr. L. Gvaldaitės, V. Jakutienės, dr. V. Gevorgianienės, dr. J. Kašalynienės, dr. V. Lepeškienės, doc. M. Rubaževičienės, dr. B. Švedaitės-Sakalauskės, dr. D. Skučienės, A. Vareikytės, doc. L. Žalimienės mintys, pasakytos rengiant katedros veiklos savianalizę.

2006; R. Čepukas, 2005; J. Jurkuvienė, 2003). Šiame straipsnyje kalbėsime apie socialinio darbo studijas ir jų raidą Vilniaus universitete, kuris prieš penkiolika metų atvėrė duris šiai humaniškai profesijai, 1996 m. įsteigė Socialinio darbo katedrą – pagrindinį universitetinių studijų organizavimo vienetą. Viename straipsnyje sunku sutalpinti ir užfiksuoti visas šios raidos subtilybes: juk keitėsi ir samprata, ir studijų programos, ir dėstytojų, ir stojančiųjų bei studentų nuostatos. Kiekvienas socialinis kultūrinis reiškinys (taip pat socialinio darbo kaip profesijos ir studijų objekto sklaida) vyksta ne tuščioje vietoje, o veikiant ir sąveikaujant gausybei veiksnių. Kartais įvykiai, vykstantys čia ir dabar (tokiems priskirtini ir 10–15 m. laikotarpiai), paaiškinami kuria nors viena aplinkybe – kokio nors valdžios pono gera valia, atskiro asmens aktyvumu ar net pasiaukojimu, universiteto ar jo personalo gebėjimu numatyti įvykių raidą ir laiku išskirti į pradėjusį judėti traukinį, palankiai susiklosčiusia situacija ir pan. Mes čia norime parodyti, kad netgi labai konkretų atvejį – socialinio darbo studijų tapimą konkrečioje studijų įstaigoje – nulemia gausybė aplinkybių, ne paskirų, o sąveikaujančių (tiek žmogiškųjų, tiek socialinių ekonominių, tiek sisteminių, tiek tradicijų ir dar daug kitų „tiek“). Socialinio darbo studijų plėtrą Vilniaus universitete lėmė ir geranoriškas Universiteto administracijos požiūris (iš mokslų papėdės išsirutuliojusiai studijų kryptčiai nelengva plėtotis senomis moksliško tradicijomis garsėjančio Universiteto ir filosofuojančio fakulteto erdvėse), ir palankus socialinis, ekonominis bei politinis kontekstas, kuriame Lietuva atsidūrė paskelbus Nepriklausomybę, ir susibūręs aktyvių (nors ir kitų kryptčių) ir atsidavusių naujai kryptčiai dėstytojų būrelis (būsimosios Katedros branduolys), ir studentai, ypač pirmųjų studijų programų klausytojai, kurie jau užėmė socialinių darbuotojų ar socialinio darbo vadybininkų (organizatorių) pozicijas, pradedant paslaugų į namus teikėjais ir inspektoriais ir baigiant globos įstaigų vadovais ar ministerijos ir savivaldybių valdininkais bei skyrių viršininkais. Vyko įvairiapusė išvardytų aplinkybių sąveika, kurios rezultatas ir yra tai, ką turime – visų lygmenų socialinio darbo studijos Vilniaus universitete.

Taigi, šiame straipsnyje glaustu žvilgsniu prabėgsime socialinio darbo kryptties studijų plėtrą Vilniaus universitete, dedikuodami šį pasakojimą VU Socialinio darbo katedros 10-mečiui, kuris Katedros kolektyvo buvo paminėtas prieš metus (oficialiai Katedra įsteigta 1996 m. rugsėjo 1 d.).

2. Teorinės prielaidos

Iš karto reikia pasakyti, kad socialinis darbas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose, taip pat Vakarų šalyse atsirado ne iš žmonių racionalistinio (teorinio) aktyvumo lygmens, o grynai kaip praktinė labdaringa veikla – globos, paramos, pagalbos skurstantiesiems, neįgaliesiems ir kitokio pobūdžio atskirtiesiems ir atstumtiesiems teikimo veikla. Tačiau jau nuo pat socialinio darbo studijų atsiradimo (XX a. pradžia) dalyko plėtrai pasitelkiamos kitų sričių (daugiausia psichologijos) teorijos. Į Lietuvos socialinio darbo studijų programas socialinio darbo teorijos kaip dalykas buvo įtrauktos iš pat pradžių. Tačiau praktinėje socialinių darbuotojų veikloje jos taip ir nebuvo taikomos. Reikia pasakyti, kad ir Vakarų šalyse juntamas atotrūkis tarp teorinių deklaracijų ir kasdienio socialinio darbo praktikos. Teorijos buvo vaikomasi vien dėl to, kad buvo manoma, kaip teigia M. Nash (2005), jog yra tik vienas teisingas atsakymas, vienas geriausias būdas dirbti socialinį darbą, taip pat tik viena geriausia teorija. Vyko tų teorijų varžymasis, kuri iš jų teisingesnė. Atėjusiems į socialinį darbą (SD) studijų organizatoriams iš gretutinių sričių (psichologijos, ekonomikos, sociologijos) tas teorijos pabrėžimas atrodė kiek dirbtinis. Žinojome, kad yra teorinė fizika, teorinė psichologija ar biologija, ekonomika ar sociologijos teorijos, bet tuose moksluose tas teorinis lygmuo nebuvo taip primygtinai keliamas į pirmąjį planą. Iš esmės jie buvo traktuojami kaip

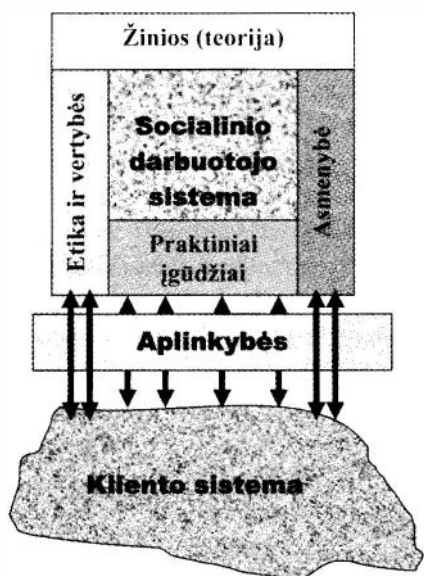
eksperimentiniai, turintys ir taikomąjį aspektą, mokslai. O čia staiga susiduriame su priešprieša teorija ir praktika. Pasižvalgę po tas teorijas pamatėme, kad jos pasiskolintos iš psichologijos ar sociologijos – tai socialiniam darbui skirtos teorijos. Tiesa, per pastaruosius keliolika metų atsirado ir originalių socialinio darbo teorijų (žr. K. Healy, 2005; Fl. Watson etc., 2002; D. Hove, 2000).

Ką daryti tiems, kurie pradeda organizuoti profesijos studijas tuščioje vietoje (teorijos prasme)? Kokia teorija geriausia? Ar pakanka vieno teorinio pagrindo? Kodėl vakariečiai specialistai – akademikai ir praktikai – remiasi skirtingomis teorinėmis nuostatomis? Kokia teorija labiausiai tinka šaliai, „grįžtančiai iš socializmo į kapitalizmą“? Iš literatūros – tada dar labai skurdžios, o ir iš bendravimo su JAV, Švedijos, Vokietijos, Olandijos, Danijos, Suomijos ir kitų šalių specialistais, padėjusiais suprasti, kas tas socialinis darbas, aiškaus atsakymo nesulaukėme. Tad teko pasikliauti tuo, kas įvardijama *sveiku protu, pragmatizmu ir eklektika*. Tie visi trys teorijos ar teorijų pakaitai mums ir padėjo išvengti blaškymosi, kurti gana nuoseklią socialinio darbo studijų programą net netaikant mėginimų ir klaidų metodo.

Sveikas protas mums diktavo taikytis prie Lietuvos socialinės paramos reformos ir kuriamos infrastruktūros. Taip atsirado tokios disciplinos kaip *Lietuvos socialinės apsaugos sistema, Lietuvos socialinė teisė*, kurios vėliau transformavosi į *Socialinės politikos ir Viešosios ekonomikos* dalykus. Mums buvo aišku, kad studentams būtina išdėstyti tai, kas Vakaruose apibendrintai vadinama *Socialinio darbo teorija ir praktika*. Šis, pradžioje buvęs vienas dalykas, vėliau virto keliomis disciplinomis (*SD įvadas, SD teorijos, SD metodai, Darbo grupėje metodika* ir pan.). Suvokėme, kad SD yra daugiaveidė, tarpdalykinė sritis, todėl SD studijų programose studentai turi gauti žinių iš ekonomikos, psichologijos, sociologijos, teisės ir net medicinos. Iš visų tų sričių mūsų SD studijų programoje atsirado po 1–3 dalykus (iš psichologijos netgi 5 dalykai). Pagaliau sveikas protas diktavo būtinybę į studijų programą įtraukti rimtą praktiką. Tačiau VU akademinės bendruomenės administracijai buvo sunku įrodyti ir kad tokios praktikos reikia, ir kad turi būti tokia jos atlikimo tvarka. Ypač sunku buvo „pramušti“ auditorines valandas reguliariems dėstytojū ir praktikantų susitikimams: aptarimams, atvejų analizei, praktikos gynimui. Tai buvo pasiekta paprasčiausiai ignoruojant tuometinę tvarką reguliuojančių studijų administratorių nurodymus. Taip bakalauro studijų pakopoje atsirado net septynių mėnesių praktika (28 kreditai), dabar vėl, bet pagrįstai, sumažinta iki 16 kreditų. Maža to, bendromis Katedros dėstytojų pastangomis sukurta praktikos koncepcija tapo viso Universiteto praktikos koncepcijos, kuri taikoma ir užsienio studentams, atvykstantiems pagal mainų programas (V. Jakutienė ir V. Gevorgianienė, 2007), pagrindu.

Pragmatizmo prirėkė organizuojant ir administruojant studijų programą. Niekam ne naujiena, kad ne tik VU, bet ir kitose Lietuvos aukštosiose ir aukštesniosiose mokyklose SD studijų programos buvo kuriamos lyg ir tuščioje vietoje – 1991–1994 m. Lietuvoje nebuvo nė vieno diplomuoto socialinio darbuotojo. Taigi, mūsų šalyje socialinį darbą kūrė kitų sričių specialistai: tradiciniai sociologai, psichologai, ekonomistai ir pedagogai. Pragmatizmas koregavo sveiką protą: taip, šis dalykas SD studijų programoje reikalingas, bet kas jį dėstys? Tada, kartais nusižengiant sveikai logikai, buvo įterpiami dalykai, kurių nelabai ir reikėjo SD studijų programoms. Netgi SD praktikos buvo šiek tiek „išpūstos“ dėl dėstytojų stokos.

Na, o **eklektika** yra visų nedidelių šalių trūkumas (o gal ir pranašumas). Ir nors SD teoretikai (pvz., D. Howe, 2000) teigia eklektinį požiūrį esant sukta, gudrų ir nepatikimą dalyką, mažoje ir neturtingoje šalyje nepakanka pajėgų turėti visokios teorinės pakraipos specialistų. Pragmatika

1 pav. Socialinio darbuotojo ir kliento sistemų sąveika (A. Bagdonas, 2001; šiek tiek pakeista)

skatino susipažinti patiems ir supažindinti studentus su įvairiausiomis teorinėmis paradigmomis, tačiau netaikyti konkrečių teorijų konkrečiai SD praktikai ar atvejui. Ne tik tada, bet ir dabar Lietuvos situacija yra tokia, kad svarbesnės paprasto piliečio ekonominės problemos, o ne tos psichosocialinio funkcionavimo sritys, kurios ir reikalauja tikrojo tiesioginio ar netiesioginio socialinio darbo. Kita vertus, negalima teigti, kad buvo visiškai nesivadovauta teorijomis. Pirmiausia, dalį teorinių žinių studentai gaudavo iš konkrečių disciplinų. Antra, SD teorijos buvo dėstomos visose studijų programose (išskyrus magistrantūros studijas po 2002 m., kai jų pagrindą sudarė SD bakalaurai). Trečia, teoriniam lygmeniui mes priskyrėme visa tai, kas SD įvardijama *žiniomis* (kartais vadinamas *teorija*). VU SD studijų programa buvo rengiama atsižvelgiant į socialinio darbuotojo ir kliento sąveikų modelį (1 pav.). Trys komponentai – žinios (teorija), etika ir vertybės bei praktiniai įgūdžiai – suponavo ir atitinkamų disciplinų parinkimą. Kol kas neatsižvelgiama į asmenybės komponentą. Toks atsižvelgimas reikštų stojančiųjų į SD studijas atranką pagal asmenybės savybes, relevantiškas SD profesijai. Tokiai atrankai (netgi pagal biografinius duomenis) kol kas trukdo bent trys veiksniai: 1) nusižengimas vienodų galimybių principui; 2) teisinio pagrindo nebuvimas (bet koks ribojimas prieštarauja ir *LR Konstitucijai*, ir *Švietimo įstatymui*, ir kitiems teisės dokumentams; 3) nėra patikimų duomenų apie tai, kokia asmenybės savybių kombinacija yra tinkamiausia SD profesijai.

3. Studijų programų ir formų paieškos

Pirmoji SD studijų programa Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete buvo parengta dar 1992 m. pavasarį pagal sutartį su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Iš esmės ši studijų programa buvo perkvalifikavimo programa, nes į studijas buvo priimti aukštąjį universitetinį išsilavinimą jau turintys asmenys. 1994 m. pavasarį keturiolika programos klausytojų gavo pirmuosius Lietuvoje socialinio darbo universitetinio lygmens diplomus. Dėl Lietuvos socialinio ekonominio gyvenimo restruktūrizacijos daugybė inžinierių, žemės ūkio ir kitų sričių specialistų neteko darbo. Tačiau atsirado didelis darbo jėgos poreikis socialinės rūpybos ir vadybos srityse. Iškilio būtinybė net tik naujai rengti, bet ir perkvalifikuoti daugybę žmonių. VU ir institutai, virtę universitetais, taip pat visiškai naujai įkurti universitetai (Vytauto Didžiojo, Klaipėdos, Šiaulių) būtent ir ėmėsi perkvalifikavimo misijos. Nepriklausomybės pradžioje kuriam laikui susiklostė paradoksali studijų organizavimo situacija. Asmuo, jau turintis vieną aukštojo mokslo diplomą ir norintis persikvalifikuoti, turėjo dvi galimybes: 1) stoti mokytis į bakalauro studijų programą ir po ketverių metų gauti bakalauro diplomą, t. y. žemesnio laipsnio negu turėtas; 2) stoti į magistrantūros studijų programą ir po dvejų metų gauti aukštesnio lygio – magistro diplomą. Be abejonės, ir studentų, ir universitetų požiūriu antrasis variantas buvo kur kas patrauklesnis. Studijos buvo mokamos ir čia svarbų tarpininko vaidmenį atliko Lietuvos socialinių darbuotojų asociacija (LSDA) (tuomet

jai vadovavo doc. V. Vaicekauskienė). Todėl 1994 m. pavasarį ir buvo parengta SD magistro studijų programa, o tų pačių metų rudenį studijas pradėjo šešios magistrantės, iš kurių keturios 1996 m. gavo VU SD magistro diplomus. Šias magistrantūros lygmens, bet perkvalifikavimo pobūdžio studijas baigė dar dvi specialistų laidos (apie 55 žmones).

1995 m. įregistruotos ir pradėtos įgyvendinti *SD bakalauro dieninių ir neakivaizdinių studijų programos* be pertraukos vykdomos iki šių dienų. 1998 m. parengta iš esmės nauja SD magistrantūros studijų programa, skirta asmenims, turintiems SD pagrindinių studijų diplomą arba profesinę socialinio darbuotojo kvalifikaciją. Lygia greta buvo parengta vienerių metų *SD specialiųjų profesinių studijų programa*, skirta perkvalifikuoti (iš tikrųjų tai buvo SD pirmosios magistrantūros studijų programos tradicijos tęsa). Po poros metų ši programa buvo pertvarkyta į 1,5 metų trukmės analogišką, bet jau antrosios studijų pakopos programą. Ji buvo skirta kitų krypčių išsilavinimą turintiems, bet SD srityje dirbantiems asmenims. Profesinių studijų programą baigę studentai toliau galėjo ir gali studijuoti socialinio darbo magistrantūroje. Nuo 2006 m. ši studijų programa nebevykdoma. Kitų krypčių bakalauro ar magistro diplomus turintys asmenys gali studijuoti SD magistrantūroje kartu studijuodami išlyginamuosius dalykus).

Šiuo metu Vilniaus universitete yra keturios socialinio darbo studijų programos: bakalauro (pagrindinių) – dieninių; bakalauro (pagrindinių) – neakivaizdinių; magistro (II pakopos) – dieninių; magistro (II pakopos) – neakivaizdinių. Socialinio darbo katedroje dirba penkiolika etatinių dėstytojų, studijuoja apie 600 studentų. Etatiniams dėstytojams talkina valandininkai, Filologijos, Ekonomikos, Teisės ir Medicinos fakultetų, Filosofijos, Psichologijos, Sociologijos ir Edukologijos katedrų dėstytojai.

Socialinio darbo katedra buvo įsteigta 1996 m. rugsėjo 1 d. Filosofijos fakultete, kuriame, kaip minėta, buvo pradėtos vykdyti SD studijų programos. Pasirinkimą nulėmė paprastas dalykas – VU Specialiosios psichologijos laboratorijos parodyta iniciatyva, kai Sociologijos katedra (1992 m. SD studijų programą rengė būtent ši katedra) atsisakė toliau organizuoti SD studijas. Laboratorija turėjo ilgalaikę neįgalųjų – vienos svarbiausių rizikos grupių – tyrimų patirtį. Filosofijos fakulteto tarybos sprendimu šios laboratorijos bazėje dar 1974 m. buvo įkurtas Socialinio darbo studijų centras, o 1996 m. – SD katedra. Ir SD studijų programų, ir pačios SD katedros atsiradimas Filosofijos fakultete atrodo keistokai (tokio derinio kituose universitetuose nėra). Tačiau šiame fakultete yra ir kitų katedrų, tradiciškai priklausančių arba socialinių mokslų, arba savarankiškiems fakultetams: Sociologijos, Psichologijos ir Edukologijos katedros. Tai puiki kaimynystė SD programoms ir SD moksliniams tyrimams vykdyti. Kita vertus, VU nėra atskiro socialinių mokslų fakulteto. Taigi, nors dažnas nustemba SD katedrą radęs Filosofijos fakultete, esant dabatinei VU struktūrai tokiai katedrai sąlygos palankiausios būtent šiame fakultete. Jau vienuolikos metų patirtis parodė, kad tokia sociohumanitarinė simbiozė kol kas yra prasminga.

4. Katedros personalas

SD programą vykdo kvalifikuoti darbuotojai, kurių daugumą sudaro savi dėstytojai, turintys mokslo laipsnį ir / ar pedagoginį vardą. Dauguma dėstytojų yra aktyvūs mokslininkai, dalyvaujantys nacionaliniuose ir tarptautiniuose moksliniuose tyrimuose, projektuose, aktyviai skelbiančys savo mokslinės veiklos rezultatus mokslo žurnaluose, knygose.

Daugumą bendrojo universitetinio lavinimo, studijų pagrindų dalykų, kai kuriuos specialybės dalykus dėsto profesoriai ir daktarai – docentai, arba daktarai, turintys didelę akademinio bei mokslo tiriamojo darbo patirtį. Kadangi SD yra labai jauna profesija Lietuvoje ir mes kol kas

neturime šios srities mokslo daktarų, dalį specialiųjų dalykų dėsto gabūs ir labai motyvuoti akademiam darbui SD magistrantūrą Katedroje baigę absolventai, kurie apgynė disertacijas baigę mūsų SD studijų programas arba ypač išdirbę katedroje po 8–10 metų. Ypač sėkmingi Katedrai buvo 2005–2007 m. (disertacijas apgynė J. Kašalynienė, D. Skučienė, L. Gvaldaitė, B. Švedaitė-Sakalauskė, E. Rimšaitė).

VU Socialinio darbo katedroje, kitaip negu kitose mokymo įstaigose, dirba nemažai dėstytojų, kurie yra ne tik įgiję socialinio darbuotojo kvalifikaciją, bet ir turi socialinio darbo patirties. Kiti labai aktyviai dirba kaip geriausi šalies ekspertai savo srityse, dalyvauja įvairiuose tyrimuose, tarptautiniuose projektuose, taip pat aptariant šalies socialinės politikos klausimus, priimant socialinės srities sprendimus, rengiant teisės aktus. Aktyviai dalyvaudami šalies socialiniame gyvenime ir tiesiogiai susidurdami tiek su šalies, tiek ES socialinės politikos aktualijomis, katedros dėstytojai studentams perteikia patirtį, vadovaudami tyrimams ugdo gebėjimus analizuoti vykstančius socialinius pokyčius, kritinį mąstymą, studentai įgyja gebėjimų suprasti visuomenės gyvenime vykstančius socialinius pokyčius, gali geriau integruoti teorines ir praktines žinias, įgyja intelektualių, mokslinių ir profesinių žinių, reikalingų suprasti kylančių socialinių problemų priežastis bei parinkti tinkamus problemų sprendimo būdus.

Dėstomų dalykų turinį labai praturtina tai, jog daugelis dėstytojų nuolat dalyvauja valstybinių institucijų (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos darbo biržos, Invalidų reikalų departamento, kt.) veikloje rengiant įstatymus, koncepcijas ar strategijas; skaito paskaitas ar konsultuoja savivaldybių bei nevyriausybinių institucijų darbuotojus. Tai suteikia daugiau galimybių studijų turinį labiau priartinti prie praktikos, darbo rinkos reikalavimų. Be to, glaudus dėstytojų ryšys su SD praktikais, darbdavių atstovais padeda geriau organizuoti studentų praktikas, turiningesni būna seminarai bei pratybos.

Kadangi SD profesija šalyje labai nauja, Katedra kviečia nemažai dėstytojų iš kitų šalių universitetų ar aukštųjų profesinių mokyklų, kurios turi kur kas daugiau SD programų vykdymo patirties.

Katedra, kaip ir apskritai VU, nesusiduria su problemomis rinkdamasi dėstytojus iš šalyje dirbančių šios srities specialistų. Tačiau šalies universitetuose pastaraisiais metais išplitus SD studijoms, jų programoms tinkančių dėstytojų skaičius labai sumažėjo. Yra ir kita problema, kylanti iš aukštojo mokslo finansavimo tvarkos. Dėstytojai turi didelius krūvius, o kadangi atlyginimai maži, dažnai imasi papildomų darbų – paprastai dalyvauja socialinių tyrimų projektuose (jie yra naudingi dėl įgyjamos patirties). Kita vertus, bendri darbo krūviai labai dideli. Vis dėlto dėstytojai spėja skelbti publikacijas ir jų skaičius daugiau negu pakankamas turimoms pareigoms.

5. Kolegos ar konkurentai?

SD studijos dar yra vykdomos Vilniaus pedagoginiame, M. Romerio, Klaipėdos, Šiaulių, Vytauto Didžiojo, Kauno medicinos universitetuose ir keliose Lietuvos kolegijose. Kadangi SD darbo profesija yra nauja ir šalyje vis dar sparčiai besiplėtojanti, didelės konkurencijos tarp atskirų mokymo įstaigų dėl studentų, ypač bakalauro lygmens programų, nėra. Ir studijų programų įgyvendinimo didelių skirtumų lyg ir nėra. Šiek tiek skiriasi dėstytojų krūviai (pvz., M. Romerio universiteto dėstytojų pagrindiniai darbo krūviai yra mažesni, o už papildomas auditorines valandas mokama atskirai; šio universiteto bakalauro pakopos studentai nerašo baigiamojo darbo, tad dėstytojai neturi tokio didelio vadovavimo studentų darbams krūvio).

SD bakalauro studijų programos panašios visuose universitetuose, gal VU programoje suteikiama daugiau socialinės politikos, ekonomikos (visuomenės sąrangos) žinių. Konkurencija tarp mokymo įstaigų pasireiškia dėl skirtingo studentų mokesčio už mokslą dydžio, studijų trukmės bei reikalavimų studijų kokybei. Nemažai bakalauro diplomus gavusių asmenų nucina į kitas gretutines specialybes magistrantūros studijoms (ypač į viešojo administravimo). Atsižvelgiant į dabartinę padėtį darbo rinkoje studentui dažnai naudingiau turėti skirtingų specialybių bakalauro ir magistro diplomus. Vilniaus pedagoginio universiteto ir M. Romerio universiteto socialinio darbo bakalauro studijų programos nuo VU programų skiriasi studijų organizavimo prasme. Šie du universitetai, kitaip negu VU, su kai kuriomis kolegijomis yra pasirašę tęstinių studijų sutartis, pagal kurias kolegijas baigę absolventai turi galimybę sutrumpinti studijų trukmę, todėl minėtų mokymo įstaigų socialinio darbo bakalauro programas pasirenka nemažai kolegijas baigusių socialinio darbo absolventų.

Labiau skiriasi magistro pakopos studijų programos tiek savo specializacija, tiek dėstomais dalykais. SD magistro studijų programų konkurencija šalyje ne visai sąžininga. M. Romerio universitete socialinio darbo magistro diplomą galima įsigyti tik per 1,5 metų. Kai kurie studentai renkasi greitesnį ir pigesnį magistro diplomo gavimo variantą. Universitetinės studijos turėtų būti labiau reglamentuotos. Be to, socialinio darbuotojo atlyginimas yra vienas mažiausių, palyginti su kitomis profesijomis, ir tai daro neigiamą įtaką šios studijų krypties pasirinkimui. Nepaisant to, kasmet į VU SD magistro pakopos studijų programą priimama ir ją baigia apie 25 studentus.

Galimas dalykas, kad nuo 2008 ar 2009 m. SD bakalauro studijos visuose Lietuvos universitetuose ir kolegijose suvienodės – dar šiais metais turėtų būti patvirtintas *Socialinio darbo bakalauro studijų programų rengimo reglamentas* (bendras tiek universitetinėms, tiek neuniversitetinėms mokykloms). Prie studijų organizavimo standartizavimo turėtų prisidėti ir baigiamas rengti *Mokslo ir studijų įstatymas*.

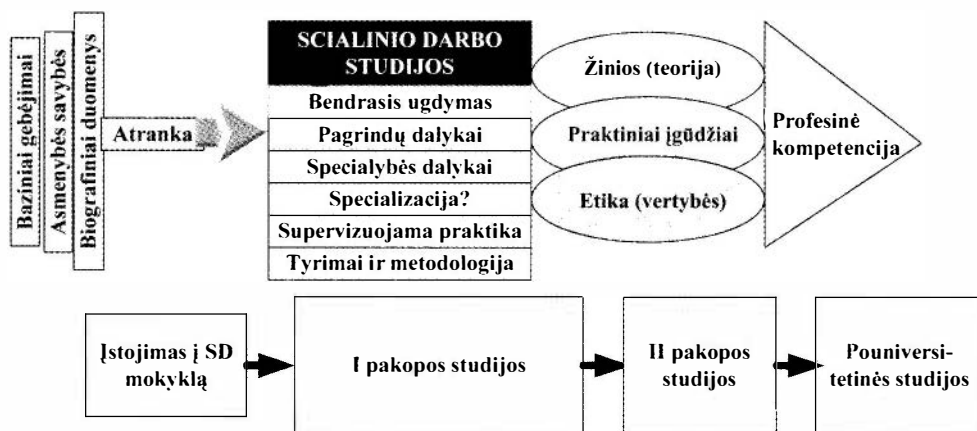
Sveiką universitetų ir kolegijų, rengiančių socialinius darbuotojus, bendradarbiavimą turėtų paskatinti steigiamą Lietuvos socialinio darbo mokyklų asociacija. Apie tokios asociacijos steigimą diskutuojama nuo 1994 m. 1995-aisiais buvo įsteigta asociacija, mėginta suburti socialinius darbuotojus rengiančius specialistus. Bet ši asociacija neišsilaikė nė poros metų. Norėtuši, kad 2007 m. mėginimas būtų sėkmingesnis.

6. Socialinio darbo studijų programos

Vilniaus universiteto socialinio darbo studijų programos parengtos laikantis Lietuvos studijų programas reguliuojančių dokumentų reikalavimų. Buvo atsižvelgta į tarptautinius standartus – paskutinė jų redakcija *Global Standards for Social Work Education and Training* (2004). Programos atspindi etinius socialinio darbo principus ir vertybes, apima būtinas žinias ir gebėjimus, orientuotas į dabartinius visuomenės poreikius ir Lietuvos socialinės politikos prioritetus. Svari programų dalis skirta praktiniam mokymui, studentų savirefleksijos gebėjimų ugdymui. VU SD studijų programų schema pateikta 2 pav. Daugelis šios universalios schemos komponentų yra reguliuojami pačios Katedros kolektyvo, išskyrus jau minėtą būsimų studentų atranką. Skandinavijos šalys yra įvedusios amžiaus ribojimus. Mes kol kas to daryti negalime, nes tai pakenktų studijų programos konkurencingumui: Lietuvos abiturientai siekia patekti į aukštąsias mokyklas iškart po mokyklos baigimo. Įvedę amžiaus apribojimus (pvz., SD studijas leisti pradėti tik nuo 21 m.), prarastume daug gabių studentų.

Prieš kokį dešimtmetį neretai buvo keliamas klausimas: ar SD kaip profesija reikalauja tokios didelės kompetencijos, kad būtinos universitetinės dvipakopės ar net tripakopės studijos? Tuo laiku, kai tikrovėje SD buvo tik socialinių paslaugų teikimas ar socialinių išmokų vykdymas, atrodė, kad klausimas lyg ir teisingas. Pasiremdavome Skandinavijos šalių, kurios jau turėjo dvi-pakopes SD studijas, o suomiai netgi doktorantūrą, pavyzdžiui. Dabar jau ir kitos Vakarų Europos šalys suka SD studijas link universitetinių, įveda magistrantūrą, rūpinasi studentų įtraukimu į mokslinius socialinio darbo tyrimus. Atsitiko taip, kad Lietuva, smarkiai vėlavusi su socialinio darbo profesija, dabar yra tarp pirmaujančių Europos šalių universitetinio SD studijų sutvarkymo požiūriu. 3 pav. pateikiame žinių ir gebėjimų, įgyjamų studijuojant SD, klasifikaciją. SD universalijos yra svarbūs tiek universitetinių, tiek neuniversitetinių SD studijų programų komponentai. Universitetinių ir neuniversitetinių SD studijų programų skiriamieji akcentai galėtų būti tokie:

- 1) neuniversitetinių studijų programose SD bendrosios praktikos sričių seka pagal svarbą yra: a) tiesioginis SD; b) socialinių paslaugų vadyba ir sistemos kaita; c) socialinė politika;
- 2) universitetinių studijų SD programų bendrosios praktikos sričių seka pagal svarbą yra: a) socialinė politika; a) socialinių paslaugų vadyba ir sistemos kaita; c) tiesioginis SD.

2 pav. Socialinio darbo studijų modelis

SD bakalauro studijų programa. VU Socialinio darbo katedros vykdomos SD pagrindinių (bakalauro) studijų programos tikslas – išugdyti puoselėjančius Lietuvos socialinės paramos sektoriaus funkcionavimą ir plėtrą, plačios pasaulėžiūros, kritinio mąstymo specialistus, turinčius tvirtus teorinius socialinio darbo profesijos pagrindus bei praktinės veiklos įgūdžius, leidžiančius sėkmingai pradėti ir tęsti profesinę karjerą darbo rinkoje, galimybes dalyvauti antros studijų pakopos socialinio darbo studijose. Vadovaujamosi Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos ir Tarptautinės socialinio darbo mokyklų asociacijos dokumentuose pateiktomis nuostatomis dėl socialinio darbuotojo mokymo ir ugdymo ypatybių.

Bakalauro studijų programa remiasi tokia logika: bendrojo universitetinio lavinimo dalykai derinami su visuomenės ir asmens elgsenos mokslo žiniomis, o jomis remiantis mokoma pažinti socialines problemas ir rasti jų sprendimo būdus. Taip pat ugdomi gebėjimai įgytas žinias kūrybiškai taikyti praktinėje veikloje. Bendrojo universitetinio lavinimo dalykai, skirti studento pasaulėžiūrai, sisteminio mąstymo pagrindams, informacijos paieškos įgūdžiams ugdyti sudaro apie ketvirtadalį Programos apimties.

Socialinio darbuotojo, kaip kvalifikuoto metodinio tarpininko socialinėms problemoms spręsti, veikla reikalauja sisteminio požiūrio bei mokėjimo ir gebėjimų taikyti sociologijos, psichologijos, psichiatrijos, socialinės pedagogikos ir kt. mokslų žinias savo veikloje. Todėl studijų programos pagrindų dalykai, skirti suteikti žinių bei pažintinių gebėjimų tolesnėms gilesnėms studijoms, savarankiškam specialiųjų dalykų studijavimui, sudaro šiek tiek daugiau kaip penktadalį programos.

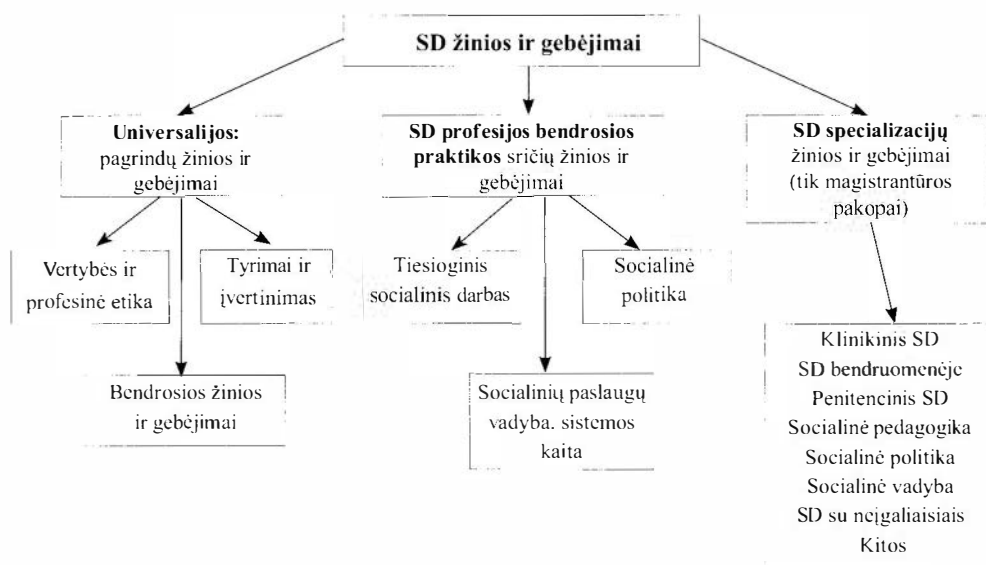
Studijų programos specialaus lavinimo dalykai, skirti išugdyti žodinio ir rašytinio bendravimo, tiriamosios veiklos įgūdžius, sistemiską požiūrį į socialinių problemų priežastis ir jų sprendimo būdus, praktinius gebėjimus kūrybiškai bei kritiškai taikyti įgytas žinias socialinio darbuotojo veikloje, sudaro apie pusę programos.

Programos kursai išdėstyti pradedant nuo fundamentalių socialinių, humanitarinių mokslų žinių pagrindų (būtinų plačiai pasaulėžiūrai, sistemiskam mąstymui ugdyti) suteikimo, šiuos dalykus labiausiai koncentruojant pirmuose penkiuose semestruose. O praktinių gebėjimų dirbti tiesiogiai su klientu, organizuoti socialines paslaugas ugdymas sutelktas ketvirtajame–šeštajame semestruose, nors pirmosios žinios ir praktinio socialinio darbo gebėjimai (specialaus lavinimo dalykų grupė) pradedami formuoti jau antrame ir trečiame semestru (tokie kursai kaip *Bendravimas ir profesinė etika, Socialinio darbo metodai*).

Socialinio darbuotojo profesijos specifika lemia, kad SD – tai pirmiausia darbas su žmonėmis, aktyvus dalyvavimas socialinės komunikacijos sistemoje, tarpininkavimas sprendžiant asmens ir aplinkos problemas, todėl programoje nemažai vietos skiriama *psichologijos, bendravimo, etikos* dalykams. Kita vertus, profesionalaus Lietuvos socialinio darbuotojo samprata po Nepriklausomybės atkūrimo formavosi tokia linkme, kad socialiniai darbuotojai – tai ne tik tiesioginį „klinikinį“ socialinį darbą dirbantys specialistai, bet ir bendruomenių socialinio darbo organizatoriai, socialinių paslaugų politikos formuotojai vietiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Todėl į studijų programą įtraukti ir tokie dalykai kaip *Socialinė politika, Darbo rinkos politika, Socialinės paslaugos, Viešojo sektoriaus ekonomika, Socialiniai projektai ir programos*.

SD magistro studijų programa. Magistro studijų programa orientuota į dviejų sričių – visuomenės bei institucijų, viena vertus, ir asmens, kita vertus, – pažinimo derinį. Dėstomi dalykai grindžiami bakalauro studijų pakopoje įgytomis žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais ir aukštesniu lygiu ugdo būsimų socialinių darbuotojų kompetencijas. Šioje studijų pakopoje ugdomi gebėjimai strategiškai planuoti, vadovauti, inicijuoti socialinius pokyčius. Magistro pakopoje toliau, aukštesniu lygiu, remiantis sisteminiu požiūriu, gilinamasi į psichologinius klientų ir socialinių darbuotojų sąveikos aspektus.

Poreikis toliau studijuoti, jau įgijus bakalauro laipsnį, kyla visose šalyse sunkėjant socialinėms problemoms, atsirandant vis labiau sofistikuotiems SD metodams, plečiantis jų įvairovei, taip pat besikeičiančios gyvenimo kokybės kontekste gausėjant ir sudėtingėjant klientų poreikiams. Socialiniai darbuotojai vis dažniau dirba kaip socialiniai vadybininkai, bendruomenių organizatoriai, socialinės politikos formuotojai. Todėl jiems nebepakanka bakalauro studijose įgyjamų žinių.

3 pav. SD žinių ir gebėjimų klasifikacija

Kita vertus, Lietuvoje SD magistrantūra reikšminga ne tik studentų individualių gebėjimų ugdymui ir darbo rinkos poreikių specialistams tenkinimui. Magistrantūros programa būtina ir naujai SD profesijai įsitvirtinti šalyje. Be jos SD būtų dar sunkiau įsiterpti ir įsitvirtinti tarp gerokai anksčiau susiformavusių socialinių tyrimų ir praktinių profesinių veiklų. Magistrantūra duoda impulsą formuoti šalyje naujai socialinių tyrimų kryptį.

Dauguma Programos absolventų tęsia studijas antrojoje pakopoje čia pat, mūsų Katedros magistrų programoje. Pavyzdžiui, 2005–2006 m. m. iš 25 vietų, skirtų dieninio skyriaus magistrantams, 21 vietą užėmė studentai, socialinio darbo bakalauro studijas baigę 2004–2005 m. m. čia pat, Vilniaus universitete. Tendencija, kad daugumą socialinio darbo magistrantų sudaro bakalaurai, baigę socialinio darbo studijas Vilniaus universitete, ryški jau keletą metų, todėl tai galima sieti su teigiamu studijų kokybės vertinimu.

Atsižvelgiant į SD vaidmens visuomenėje didėjimą, profesijos sudėtingumą ir būtinybę suteikti aukštesnę kvalifikaciją bakalauro laipsnį turintiems socialiniams darbuotojams, **VU Socialinio darbo magistrantūros studijų programos pagrindinis tikslas – teikti** modernų II pakopos socialinio darbo mokymą, remiantis daugiadiscipline žiūra, derinant gilesnes SD įvairių aspektų teorines žinias su praktiniu jų taikymu šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje ir ugdyti *gebėjimus* tirti socialines problemas, formuoti socialinę politiką bei analizuoti šios politikos priemonių poveikį, vadovauti socialinėms institucijoms, organizuoti socialinį darbą bendruomenėje dirbant su įvairiomis amžiaus grupėmis bei įvairaus tipo institucijose.

Magistro studijų programą sudaro dvi dalys: 1) teorinės studijos ir 2) mokslo tiriamasis (magistro) darbas bei specializacijos praktika. Programos sandara suteikia studentams nemažą pasirinkimo ir savarankiško darbo erdvę. Jiems sudaroma galimybė ir kartu iš jų tikimasi įtempto savarankiško darbo pasirinktose socialinio darbo srityse. Pasirenkami dalykai sudaro 1/3 visų paskaitų ir seminarų, o apie 40 proc. viso programos laiko skirta studento praktikai ir mokslo tiriamajam darbui. Praktikos vietą ir tiriamojo darbo temą studentas taip pat pasirenka pats. Tuo

siekiami programos lankstumo, derinimosi prie besiformuojančių socialinio darbo porcičių šalyje ir studentų savarankiškumo stiprinimo.

Per labai trumpą laiką šalyje pavyko sukurti visai naują SD magistrantūros programą. Kadangi yra kelios specializacijos, ji užtikrina studijų lankstumą, kuris būtinas formuojantis ir įsitvirtinant profesijai. Programoje teorinės studijos derinamos su praktika. Daug dėmesio skiriama individualiam studentų tiriamajam darbui, taip pat praktinių įgūdžių ugdymui. Baigia susiformuoti pagrindinių dėstytojų kolektyvas. Dėstytojai ugdomi, vis daugiau jų, turėdami SD magistro laipsnį, rengia daktaro disertacijas. Dėstytojai dalyvauja praktinėje socialinio darbo ir socialinės politikos veikloje, šios veiklos patirtį perteikia studentams. Visi Katedros dėstytojai dalyvauja vykdam projektus. Katedra palaiko naudingus ryšius su šalies institucijomis ir užsienio universitetais, vykdo kelis tarptautinius projektus, atvyksta dėstytojų iš užsienio šalių.

Programa populiari tarp jaunimo, surenkami stiprūs studentai, nubyrejimas labai mažas. Dauguma studentų įsidarbina dar nebaigę studijų. Programai tobulinti skiriama daug dėmesio, kasmet analizuojami pasiūlymai dėl jos papildymo, tobulinimo, siekiant atsižvelgti į darbo rinkos pokyčius ir reikalavimus.

SD doktorantūra. SD doktorantūra yra trečioji studijų pakopa. Doktorantūros kryptys Lietuvoje nustatytos pagal gana tradicines mokslų kryptis. Socialinių mokslų jos išskirtos septynios: teisė, politologija, ekonomika, vadyba, sociologija, psichologija, edukologija. SD nėra numatyta kaip atskira socialinių mokslų kryptis, bet įtraukta kaip sociologijos šaka. Vilniaus universitetas vykdo visų, kartu ir SD šakos sociologijos doktorantūros studijas. Kol kas SD magistrantūrą baigę studentai stoja į bendrą sociologijos doktorantūrą, kurią administruoja VU Sociologijos katedra. Tačiau abi katedros (Sociologijos ir Socialinio darbo) sklandžiai bendradarbiauja rengdamos socialinio darbo pakraipos daktarus. Doktorantams vadovauja SD katedros mokslininkai, doktorantai įtraukiami į SD veiklą. Turime pripažinti, kad VU Sociologijos katedra tikrai svingingai sutiko ir sutinka priimti SD magistro kvalifikacinį laipsnį įgijusius asmenis. Nemažai VU SD magistrantūrą baigusiu asmenų įstojo į Laplandijos universiteto doktorantūros studijas (lietuviams šio universiteto doktorantūros durys atsivėrė VU Socialinio darbo katedros bičiulio prof. Kyosti Urponen dėka). Nemažai daroma bendradarbiaujant ir su kitais užsienio universitetais, siekiant, kad Socialinio darbo katedra pasirengtų savarankiškai organizuoti SD doktorantūros studijas.

7. Absolventų įsidarbinimas

SD programą baigę asmenys gana sėkmingai įsitvirtina darbo rinkoje. Katedros absolventai įsidarbina įvairiose valstybinėse, savivaldybių bei nevyriausybiniuose įstaigose ir organizacijose. Jie aktyviai įsitraukia į projektinę veiklą (inicijuoja, kuria projektus, programas, jiems vadovauja, koordinuoja). Tiek bakalauro, tiek magistro kvalifikacinius laipsnius gavę absolventai įsidarbina ir švietimo, vidaus reikalų bei sveikatos apsaugos sistemoms priklausančiuose įstaigose. Tai rodo, jog mūsų absolventų parengimas yra pakankamas, kad jie galėtų sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje su kitų mokymo įstaigų auklėtiniais, specialiai rengiamais dirbti minėtose įstaigose. Tačiau, be specialių tyrimų, patikimos statistikos apie socialinio darbo absolventų įsidarbinimą ir karjerą nėra galimybių pateikti.

Dauguma magistro laipsnį VU įgijusių socialinių darbuotojų jau nuėjo dirbti į socialinės vadybos sritis (Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, jai pavaldžias institucijas, Vilniaus ir kitas savivaldybes, globos įstaigas ir pan.), t. y. sritis, kurios reikalauja didelės profesinės kompetencijos.

8. Materialios sąlygos

Studijų programos vykdomos erdviose naujai įrengtose Filosofijos fakulteto patalpose. Pažymėtina, kad visose naujai įrengtose fakulteto auditorijose yra įdiegta naujausia technika, leidžianti studijų programose plačiai taikyti vaizdinę medžiagą ir aktyvius mokymo metodus. Filosofijos fakultete yra keturios kompiuterių klasės. Kompiuterių klasėse vyksta statistinės analizės pratybos, šiomis klasėmis studentai gali naudotis rengdami referatus, kursinius, diplominius darbus, taip pat šiose klasėse jie gali naudotis nuolatinio interneto ryšiu, kuris ypač reikalingas mokslinės literatūros įvairiomis kalbomis paieškoms, naujausiai informacijai rinkti, komunikacijai plėtoti. Kompiuteriuose įdiegti SPSS programų paketai, jos kasmet atnaujinamos.

9. Išoriniai santykiai

Turint galvoje SD profesijos ir programų naujumą, Katedros prioritetas buvo užmegzti kuo daugiau ryšių su Vakarų šalių universitetais, SD mokyklomis, kitomis institucijomis, iš kurių būtų galima pasisemti patirties, pasitelkti dėstytojų ir taip kuo sparčiau sukurti naujas kokybiškas studijų programas.

Dėl tos pačios priežasties katedros dėstytojai skatinami dalyvauti tarptautiniuose ir tarpinstituciniuose tyrimų projektuose, darbo grupėse, kurios dirba socialinės gerovės srityje, rengia teisės aktus, nacionalines strategijas ir pan. Visi šie ryšiai prisideda prie dėstytojų kvalifikacijos tobulėjimo, kartu daromas poveikis šalyje besiformuojančiai SD sričiai.

Daugelyje senųjų ES šalių SD studijos tik dabar tapo universitetinio lygio ir kuriamos bakalauro ir magistro programos (Šiaurės ir Pietų Europos šalyse tai padaryta anksčiau). Dėl to SD studijos iki šiol buvo kiek sunkiau integruojamos ES mastu. Lietuva, sukūrusi dviejų pakopų SD studijas, yra pažangi. VU SD bakalauro studijų programos struktūra gana panaši į ES šalių universitetų programas. VU SD katedra turi daug ryšių su ES universitetais ir SD mokyklomis. Kviečiamasi nemažai dėstytojų. Studentų judėjimas kol kas beveik vienpusis, nes neturime užsienio kalba skaitomų kursų, nelabai jie ir paklausūs. Atvyksta po kelis užsienio studentus atlikti praktiką. Tačiau šios veiklos plėtojimą riboja SD klientų nekalbėjimas angliškai. Keli dėstytojai dalyvauja ES projektuose, skirtuose SD studijoms (programų kūrimas).

Socialinio darbo profesija tampa vis labiau tarptautinė – socialiniams darbuotojams vis dažniau tenka dirbti su įvairių kultūrų, tautybių klientais, todėl absolventams itin svarbios vertybinės nuostatos, užsienio kalbų mokėjimas, analitinis mąstymas, tarpkultūrinis bendradarbiavimas. Socialinio darbo studijų programų tobulinimas, kad atitiktų „europinio lygio“ socialinio darbo programas, turėtų vykti „konceptualizacijos“ kryptimi, t. y. remtis ES lygmeniu vykdomais palyginamaisiais tyrimais bei tarptautinių projektų rezultatais. Kol nėra nustatytų ES socialinio darbo studijų programų standartų, neapibrėžta, kokia turėtų būti Europos socialinio darbo vizija. Todėl tik ES mastu vykdomais tyrimais grįžta veikla turėtų padėti visoms šalims kartu parengti Europos socialinio darbo koncepciją ir apibrėžti socialinio darbuotojo vaidmenį socialinėje Europoje.

VU dėl SD studijų turi pasirašęs sutartis su Laplandijos, Šefildo Halamo, Umea universitetais, Leipcigo taikomojo universitetu, Dresdeno protestantiškąja aukštąja SD mokykla, Hanoverio aukštąja SD mokykla, Šveicarijos SD mokykla (taikomojo universitetu), Danijos (Odensė) socialinio darbo mokykla. Šiuo metu katedra dalyvauja dviejuose Europos Komisijos projektuose, susijusiuose su SD studijomis ir tyrimais. Pirmasis skirtas studentų praktikų programoms

kurti (koordinatorius – Šefildo Halamo universitetas), antrasis – socialinio darbo europeizacijai (koordinatorius – Parmos universitetas).

Socialinio darbo katedra kviečia kitų šalių universitetų dėstytojus skaityti paskaitas, kurias studentai gali rinktis kaip laisvai pasirenkamus dalykus. Jau keletą metų atvyksta dėstytojų iš Danijos, JAV, Švedijos, Jungtinės Karalystės ir pirmiau minėtų Vokietijos bei Suomijos universitetų. Kas mėnesį katedroje svėčiuojasi vienas du užsienio mokslininkai. Kai kurie dėstytojai atvyksta kasmet, bet nedrąsu jų kursus įtraukti į studijų programą kaip nuolatinius, nes neturime garantijų, kad, neatvykus šiems dėstytojams, turėsime juos kuo pakeisti.

Tyrimų srityje katedros dėstytojai Lietuvoje aktyviai bendradarbiauja su Socialinių tyrimų bei Darbo ir socialinių tyrimų institutais. Palaikomi produktyvūs ilgalaikiai bendradarbiavimo santykiai su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo ministerijomis. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai kasmet dalyvauja baigiamųjų bakalauro darbų vertinimo komisijos veikloje bei Pagrindinių socialinio darbo studijų programos komiteto veikloje. Katedros dėstytojai dalyvavo rengiant socialinio pedagogo profesijos koncepciją Lietuvoje, Socialinių pedagogų etatų steigimo bandomojo projekto ir socialinių pedagogų etatų įsteigimo ugdymo įstaigose prie Švietimo ir mokslo ministerijos darbo grupėse, taip pat rengiant socialinių pedagogų pareigines instrukcijas, kvalifikacinius reikalavimus, profesinio rengimo standartus, Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo bendruosius nuostatus.

Kartu su valstybinėmis institucijomis, nevyriausybėmis organizacijomis rengiami bendri nacionaliniai ir tarptautiniai projektai, organizuojamos bendros konferencijos ir seminarai. Pavyzdžiui, 1997–2005 m. bendradarbiauta su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Stokholmo universiteto socialinio darbo katedra, Pasaulio banku realizuojant projektus *Bandomųjų socialinių paslaugų centrų kūrimas Lietuvoje* ir *Socialinio darbo metodinių centrų steigimas*.

Artimai bendradarbiaujama su Tarptautine socialinės gerovės taryba: jau nuo 2003 m. vienas Katedros narys yra šios tarybos vykdomajame komitete, 2007 m. organizuota bendra tarptautinė konferencija *Lygios galimybės asmenims, grupėms ir tautoms*.

10. Grįžtamasis ryšys

Tobulinant studijų programą stengiamasi įtraukti pačius studentus, darbdavių atstovus, socialinius partnerius. Socialinio darbuotojo praktinė veikla Lietuvoje pakliūva į Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reguliuojamą sritį, todėl vykdant ir tobulinant programą nemažai bendradarbiaujama su šia ministerija. Jos atstovai kasmet dalyvauja baigiamųjų bakalauro darbų gynimo komisijos veikloje, taip pat Pagrindinių socialinio darbo studijų programos komiteto veikloje. Jų nuomonė bei studijų programos ir praktikos poreikių atitikimo bei būsimųjų socialinių darbuotojų konkurencingumo darbo rinkoje vertinimai yra labai naudingi koreguojant studijų programas, dėstomų dalykų turinį, planuojant praktikos vietas.

VU Socialinio darbo katedra glaudžiai bendradarbiauja su Vilniaus miesto nevyriausybėmis organizacijomis – socialinių paslaugų teikėjomis, taigi mūsų absolventų darbdavėmis. Su 85 Vilniaus mieste veikiančiomis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis (iš jų su 25 nevyriausybėmis organizacijomis) yra sudarytos dvišalės sutartys dėl studentų praktikos atlikimo. Nemažai mūsų studijų programą baigusių absolventų dirba šių organizacijų socialinių paslaugų įstaigose. Tai taip pat yra kaip papildomas informacijos, kokio darbdavių nuomonė apie parengtus specialistus ir jų tinkamumą dirbti praktikoje, šaltinis.

11. Vilniaus universiteto socialinio darbo programų išorinis vertinimas

2006 m. Studijų kokybės vertinimo centro organizuotas ir tarptautinės ekspertų grupės atliktas išsamus išorinis kokybės vertinimas parodė, kad iš visų Lietuvos universitetų tik VU vykdomos visos socialinio darbo programos gali būti akredituotos be jokių išlygų. Anot tarptautinės ekspertų grupės įvertinimo, VU SD programa yra europinio lygio, tačiau reikėtų mažesnio auditorinio krūvio dėstytojams, daugiau laiko moksliniam darbui, daugiau individualiai dirbti su studentu, glaudžiau susieti praktiką ir teoriją. Visuose kituose Lietuvos universitetuose socialinio darbo studijos gavo tik laikiną akreditaciją ir po poros metų bus iš naujo vertinamos, ar patobulėjo ir ar gali būti tęsiamos.

Ištraukos iš tarptautinės ekspertų grupės VU SD programų vertinimo išvadų

Grupės vadovas prof. dr. Mirja Satka (Suomija); nariai: doc. dr. Rūta Butkevičienė (Lietuva), prof. dr. Anita Lidaka (Latvija), prof. dr. Sabine Pankofer (Vokietija); prof. dr. Reinhold Stipsits (Austrija). A. Vareikytė (Lietuva – vertinant VU nedalyvavo).

Ekspertų grupė programą vertino 2006 m. spalį. Vertinimo grupė skaitė pranešimą konspektuodama ir duodama klausimų socialinio darbo dėstytojams ir savo srities tyrėjams remdamasi savo socialinio darbo srities patyrimu. Vėliau ekspertų grupė aptarė savo pastabas bei klausimus ir suformulavo problemą; apie ją kalbėjo su administracija, personalu, studentais, absolventais ir darbdaviais, kurie tuo metu viešėjo universitete. Šis įvertinimas buvo aptartas atskleidžiant visos grupės nuomonę.

Išorinė vertintojų grupė VU socialinio darbo programos tikslus bei uždavinius nagrinėjo pretenzingai, bet kartu dalykiškai ir pateikė rekomendacijų. Daug dėmesio jie skyrė socialinėms žinioms bei moksliniams tyrimams – kartu ir įgūdžiams, ir žinioms kaip pagrindiniam socialinio darbo mokymui. Nors tiriamasis darbas neparodo visų esamų socialinio darbo praktikos poreikių ar krypčių, jo pranašumai pasižymi plačia, lanksčia ir (profesionalia) orientacija į žinių našumą. Šie pranašumai padeda ne tik pritaikyti socialiniams pokyčiams, bet ir suvokti pokyčius, t. y. užkirsti kelią didelėms socialinėms problemoms. Siekiant tikslų yra gerai subalansuoti teorija bei tiriamasis darbas, praktiniam socialiniam darbui reikalingos žinios ir etiniai komponentai. Taip pat darbdaviai bei studentai, besimokantys bakalauro ir magistro pakopose, kartu ir absolventai, yra patenkinti socialinio darbo studijomis.

Studentai bei absolventai vertinimo grupės prašė daugiau sociologijos, socialinės politikos, ekonomikos bei teisės ir mažiau psichologijos bei pedagogikos kursų. Ekspertų grupė pritarė šiam prašymui su keliomis išlygomis. Atsižvelgiant į Lietuvos socialinio sektoriaus plėtrą, socialinę politiką, sociologiją ir teisę sujungus su geromis vadybos bei ekonomikos žiniomis (kurios gali būti dėstomos bakalauro pakopoje) gali būti darbo rinkai naudingas derinys.

Socialinio darbo studijos VU yra populiarios tarp tų, kurie nori turėti universitetinį išsilavinimą. Ekspertų komisija patvirtino, kad VU Socialinio darbo katedra yra geriausias socialinio sektoriaus švietimo institucijos padalinys šalyje.

Vertinimo grupė įvardijo šias magistro studijų programos stiprybes:

1. Tiksli darbuotojų paieška nuolat gerina studijų programą, kuri įvairiais būdais parodoma per tikslus.
2. Tebevykstanti darbuotojų paieška kuriant socialinio darbo discipliną per metodologiją bei teoriją atsižvelgiant į praktikos poreikius.
3. Studentai kritiškai svarsto ir patenkinti savo studijų kokybe bei santykiais su dėstytojais. Tai aiškiai rodo, kad studijuojantieji programą gali kelti įvairius intelektualius klausimus ir pristatyti skirtingas nuomones, t. y. moka kritiškai, analitiškai mąstyti.

Pagrindinis programos įvertinimas

Remdamasi prieš tai buvusiais pasisakymais vertinimo grupė mano, kad socialinio darbo studijos tikslai parodo profesionalų parengimą geru europiniu lygiu. Šios mokymo programos turi nemažai pranašumų, kurie buvo paminėti pirmiau. Grupė aptarė programų vykdytojams eiti pasirinkta linkme, plėtoti bendradarbiavimą su kitais Lietuvos universitetais bei kolegijomis, kuriuose yra socialinio darbo disciplina.

LITERATŪRA

1. **Bagdonas A.** Socialinis darbas Lietuvoje: raidos, praktikos ir akademinis aspektai. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. 2001. Nr. 1. P. 10–56.
2. **Buzaitytė-Kašalynienė J.** Socialinio darbo specialistų rengimas: skirtingi modeliai ir galimybės Lietuvai. *Acta Pedagogica Vilnensia*. 2002. Nr. 9. P. 101–114.
3. **Constable R., Kulys R., Harrison D.** Developing Social Work Education in Lithuania. *J. Social Work*. 1999. V. 2. N. 3. P. 305–314.
4. **Čepukas R.** *Socialinių pedagogų neuniversitetinio rengimo tendencijos ir jų vertinimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Klaipėda: KU, 2005.
5. **Gevorgianienė V., Jakutienė V.** *A Guide to International Social Work at Lithuanian Social Work Institutions*. Vilnius: VU leidykla, 2007. 86 p.
6. **Global Standards** for Social Work Education and Training. *Social Work Education*. 2004. Vol. 23. N. 5. P. 493–513.
7. **Healy K.** *Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. XIV. 238 p.
8. **Howe D.** *An Introduction to Social Work Theory*. Aldershot et al.: Ashgate, 2000. 182 p.
9. **Jurkuvienė J.** *Socialinio darbo mokyklos kaip socialinės novacijos Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU, 2003.
10. **Kulys R., Constable R.** The Emergence of Social Work in Lithuania. Education for Social Work in Eastern Europe: Changing Horizons. Eds. R. Constable and V. Mehta. Chicago: Lyceum Books Inc., 1994. P. 81–90.
11. **Leliūgienė I., Giedraitienė E., Rupšienė L.** Socialinių darbuotojų / socialinių pedagogų rengimas Lietuvoje. *Pedagogika: mokslo darbai*. 2006. Nr. 83. P. 64–73.
12. **Nash M., O'Donoghue K., Munford R.** Introduction: Integrating Theory and Practice. *Social Work Theories in Action*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2005. P. 15–28.
13. **Watson F., Burrows H., Player Ch.** *Integrating Theory and Practice in Social Work Education*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2002. 272 p.